

Z Archiwum Muzeów w Chełmnie nad Nerem i w Żabikowie

Sylwia Pokrywczyńska

nauczyciel języka polskiego w Liceum Ogólnokształcącym im. Kazimierza Wielkiego w Kole

Temat zajęć: **Prawa człowieka i prawa dziecka w czasie *Holocaustu***

Spis treści

Etap edukacyjny	3
Czas trwania zajęć	3
Odniesienie do podstawy programowej	3
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	3
Cele edukacyjne	4
ogólne	4
szczegółowe	4
Metody dydaktyczne	4
Środki dydaktyczne	4
Przebieg zajęć	5
I. Wprowadzenie	5
II. Rozwinięcie	5
III. Podsumowanie	6
Uwagi do realizacji	6
Załącznik 1	7
Załącznik 2	7
Załącznik 3	7
Załącznik 4	7

Etap edukacyjny:

szkoła ponadpodstawowa, wiedza o społeczeństwie (poziom rozszerzony)

Czas trwania zajęć:

2 × 45 minut

Odniesienie do podstawy programowej:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Człowiek w społeczeństwie. Uczeń:

3. wyjaśnia, czym jest postawa oraz przedstawia uwarunkowania procesu kształtowania i zmiany postaw;
4. charakteryzuje na przykładach różne rodzaje norm społecznych (w tym ich genezę), wyjaśnia mechanizm kontroli społecznej oraz skutki łamania tych norm;
5. wyjaśnia zjawisko alienacji oraz analizuje jego przyczyny i skutki;
10. wyjaśnia mechanizm konfliktów międzygrupowych, w tym ich eskalacji.

II. Różnorodność kulturowa. Uczeń:

4. przedstawia – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – wspólność i różnorodność wartości afirmowanych w społeczeństwach europejskich.

IV. Aspekty etniczne życia społecznego. Uczeń:

2. przedstawia – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – postawy społeczeństwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz wobec innych narodów (także imigrantów); rozpoznaje przejawy ksenofobii i uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się temu zjawisku;

6. analizuje stan przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych w Rzeczypospolitej Polskiej i w wybranym państwie.

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja. Uczeń:

8. przedstawia założenia faszyzmu, nazizmu i komunizmu oraz dokonuje ich krytyki z punktu widzenia praw człowieka i demokracji;
11. analizuje kwestię pojmowania równości, wolności i sprawiedliwości w różnych nurtach myśli politycznej.

XII. Prawa człowieka i ich ochrona międzynarodowa. Uczeń:

1. przedstawia ideę oraz historyczny rozwój praw człowieka; różni generacje praw człowieka, stosując pojęcia praw negatywnych i pozytywnych oraz wskazując na inny stopień ich ochrony;
2. przedstawia kwestie urzeczywistnienia wybranej wolności człowieka i stopnia jej ograniczenia związanego z prawami innych osób lub porządkiem publicznym;
3. wymienia katalog praw i wolności z Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz z protokołów do niej przyjętych; pisze skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka;
5. charakteryzuje system ochrony praw człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych; wykazuje różnice w ochronie praw na podstawie przepisów Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych oraz Międzynarodowego paktu praw socjalnych, gospodarczych i kulturalnych;
7. przedstawia argumenty na rzecz uniwersalności praw człowieka i analizuje zastrzeżenia formułowane przez jej przeciwników;
8. pozyskuje informacje o przypadkach potwierdzonego naruszenia praw lub wolności człowieka w Rzeczypospolitej Polskiej; pisze wystąpienie publiczne w tej sprawie.

Cele edukacyjne

ogólne:

- kształtowanie w sobie postawy niezgody na antysemityzm, totalitaryzm i dyskryminację ze względu na pochodzenie lub wyznawaną religię;
- dostrzeganie wpływu historii i polityki na losy jednostki;
- rozwijanie zdolności efektywnej pracy w grupie;
- doskonalenie umiejętności analizy i interpretacji różnych tekstów kultury;
- rozumienie potrzeby zaangażowania w ochronę praw człowieka oraz praw dziecka;
- analizowanie i wyjaśnianie problemów społecznych i politycznych w skali regionu i świata;

szczegółowe:

Uczeń:

- zna definicję praw człowieka oraz praw dziecka;
- potrafi wymienić prawa człowieka oraz prawa dziecka;
- rozumie ideologiczne powody łamania praw człowieka oraz praw dziecka podczas drugiej wojny światowej;
- umie wymienić przykłady łamania praw dziecka podczas *Holocaustu*; dostrzega potrzebę propagowania i przestrzegania praw człowieka i praw dziecka;
- zna i potrafi stosować pojęcia: ksenofobia, antysemityzm, rasizm;
- potrafi uzasadnić swoje stanowisko na temat łamania praw człowieka i praw dziecka przez ideologię nazistowską;
- współpracuje w grupie, uwzględnia podział zadań, przestrzega wartości i norm współpracy z rówieśnikami.

Metody dydaktyczne:

- praca z tekstem źródłowym,
- praca z materiałem literackim,
- praca z materiałem fotograficznym,
- dyskusja,
- praca w grupach,
- elementy wykładu.

Środki dydaktyczne:

fotografia:

- Wywózka dzieci z getta łódzkiego podczas Wielkiej Szpery, wrzesień 1942 roku. Ze zbiorów Żydowskiego Instytutu Historycznego [fotografia nr 7];

artefakty:

- Broszka dziecięca w kształcie motyla [artefakt nr 1];
- Broszka z liter tworzących imię Madzia [artefakt nr 2];
- Figurka – zabawka dziecięca [artefakt nr 4];
- Fragment zabawki dziecięcej [artefakt nr 7];
- Zawieszka dziecięca [artefakt nr 14];

teksty źródłowe:

- *Przemówienie Chaima Rumkowskiego o konieczności wykonania nakazu „przesiedlenia” 20 tysięcy dzieci i starców, wygłoszone do mieszkańców getta łódzkiego 4 września 1942 r.* [tekst źródłowy nr 11];
- *Fragment „Dziennika” Dawida Sierakowiaka z 5 września 1942 r., dotyczący wydarzeń Wielkiej Szpery w getcie łódzkim* [tekst źródłowy nr 13];
- *Wspomnienie Jakuba Poznańskiego, [w:] „Odezwa do naszego przyszłego narodu...”. 70. Rocznica likwidacji obozu zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem, Chełmno nad Nerem 2015, s. 32* [materiał pomocniczy 1];

- *Zeznanie Michała Eliasberga*, [w:] „*Odezwa do naszego przyszłego narodu...!*”. 70. Rocznica likwidacji obozu zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem, Chełmno nad Nerem 2015, s. 32 [materiał pomocniczy 2];
- *Notatnik z zapiskami ostatnich więźniów obozu Kulmhof*, [autor nieznan], [w:] „*Odezwa do naszego przyszłego narodu...!*”. 70. Rocznica likwidacji obozu zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem, Chełmno nad Nerem 2015, s. 33 [materiał pomocniczy 3];
- 29 maja 1942, Warszawa – Rachel Auerbach o dzieciach w warszawskim getcie, [w:] *Wybór źródeł do nauczania o Zagładzie Żydów*, wybór i oprac. pod kierunkiem Aliny Skibińskiej i Roberta Szuchty, Warszawa 2010, s. 161–162 [materiał pomocniczy 4];
- Władysław Broniewski; *Ballady i romanse*, [w:] *Wybór źródeł do nauczania o Zagładzie Żydów*, wybór i oprac. pod kierunkiem Aliny Skibińskiej i Roberta Szuchty, Warszawa 2010, s. 547–548 [materiał pomocniczy 5];
- Jerzy Ficowski, *Twoje matki obie*, [w:] *Wybór źródeł do nauczania o Zagładzie Żydów*, wybór i oprac. pod kierunkiem Aliny Skibińskiej i Roberta Szuchty, Warszawa 2010, s. 557–558 [materiał pomocniczy 6];
- Tadeusz Różewicz: *Rzeź chłopców*, [w:] *Wybór źródeł do nauczania o Zagładzie Żydów*, wybór i oprac. pod kierunkiem Aliny Skibińskiej i Roberta Szuchty, Warszawa 2010, s. 634 [materiał pomocniczy 7].

Przebieg zajęć:

I. Wprowadzenie

1. Nauczyciel cytuje artykuł 1. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka: Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem godności i swoich praw. Są oni obdarowani rozumem i sumieniem oraz powinni postępować w stosunku do siebie w duchu braterstwa.

2. Nauczyciel podkreśla, że w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej jest zapisane w artykule 30.: Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

3. Nauczyciel wymienia podstawowe prawa człowieka i prawa dziecka, w tym prawo do: życia; decydowania o sobie; szczęścia; wolności myśli, sumienia i wyznania; wychowywania się w rodzinie; nauki; kultury, wypoczynku i rozrywki; nietykalności osobistej itp. Prowadzący zaznacza też, że istnieje zakaz stosowania nieludzkiego lub poniżającego traktowania, a także zakaz trzymania w niewoli i poddaństwie.

4. Nauczyciel informuje uczniów, że w czasie II wojny światowej przyczyną łamania praw człowieka i praw dziecka narodowości żydowskiej była ideologia nazistowska, przejawiająca się przekonaniem o istnieniu rasy panów i potrzebie ochrony czystej krwi aryjskiej. Podkreśla, że legislacyjnymi przejawami ideologii antysemickiej Trzeciej Rzeszy były ustawy norymberskie z 1935 r. oraz postanowienia konferencji w Wannsee z 20 stycznia 1942 r., która stała się podstawą do masowych deportacji Żydów do ośrodków zagłady.

II. Rozwinięcie

1. Nauczyciel wyświetla zdjęcie przedstawiające wywózkę dzieci z getta łódzkiego we wrześniu 1942 r. [fotografia: Wywózka dzieci z getta łódzkiego podczas Wielkiej Szpery, wrzesień 1942 r.].

Klasa interpretuje fotografię, odpowiadając na pytania:

- Jaki los czeka dzieci?
- Jak wyglądają postaci ukazane na fotografii?
- W jakich warunkach dzieci są wywożone z getta?
- Co mogą czuć bohaterowie z fotografii?

2. Lektura tekstu „Przemówienie Chaima Rumkowskiego o konieczności oddania dzieci” [tekst źródłowy nr 10]. Następnie uczniowie odpowiadają na pytania:

- O jakim wydarzeniu mowa?
- Jaką decyzję i dlaczego podjął Chaim Rumkowski?
- Kim był Chaim Rumkowski?
- Jak mówca opisuje swój stan emocjonalny?
- Jak można ocenić postawę Rumkowskiego?

3. Uczniowie poznają fragmenty „Dziennika” Dawida Sierakowiaka [tekst źródłowy nr 13], a następnie odpowiadają na pytania:

- Jak decyzja Rumkowskiego wpłynęła na życie Dawida?
- Jaki dramat osobisty przeżywa Dawid?
- Jakich emocji doznają Dawid, jego matka i ojciec?

4. Nauczyciel prezentuje teksty dotyczące tak zwanej sprawy Mandelsoów [materiał pomocniczy 1]; [materiał pomocniczy 2]; [materiał pomocniczy 3]. Następnie uczniowie streszczają historię Poli i jej rodziny. Oceniają postępowanie Biebowy. Wymieniają powody śmierci rodziny w obozie zagłady w Chełmnie.

5. Nauczyciel prosi uczniów o wymienienie praw człowieka i praw dziecka, które zostały złamane w historii Dawida i Poli. Uczniowie uzasadniają swój wybór.

6. Praca w grupach

- a) grupa I otrzymuje tekst Racheli Auerbach o dzieciach z warszawskiego getta [materiał pomocniczy 4]. Grupa wykonuje polecenia [załącznik 1];
- b) grupa II otrzymuje wiersz Władysława Broniewskiego „Ballady i romanse” [materiał pomocniczy 5]. Po lekturze grupa odpowiada na pytania [załącznik 2];

c) grupa III otrzymuje wiersz Jerzego Ficowskiego „Twoje matki obie” [materiał pomocniczy 6]. Następnie grupa wykonuje polecenia [załącznik 3];

d) grupa IV otrzymuje wiersz Tadeusza Różewicza „Rzeź chłopców” [materiał pomocniczy 7]. Po lekturze wiersza grupa wykonuje zadania i odpowiada na pytania [załącznik 4];

7. Podczas trwania pracy w grupach jako ilustracje wyświetlane są zdjęcia pokazujące broszki, zawieszki i zabawki wykopane na terenie byłego obozu zagłady w Chełmnie:

- Broszka dziecięca w kształcie motyla [artefakt nr 1],
- Broszka z liter tworzących imię Madzia [artefakt nr 2],
- Figurka – zabawka dziecięca [artefakt nr 4],
- Fragment zabawki dziecięcej [artefakt nr 7],
- Zawieszka dziecięca [artefakt nr 14].

8. Grupy I i II wykonują kolaż artystyczny prezentujący rzeczywistość łamania praw dziecka podczas *Holocaustu*. Lider prezentuje pracę.

9. Grupy III i IV wykonują plakat propagujący potrzebę przestrzegania praw dziecka. Lider prezentuje pracę.

III. Podsumowanie

Wszyscy formułują wspólny apel o pamięć o dziecięcych ofiarach *Holocaustu* oraz redagują odezwę w sprawie przestrzegania i poszanowania dziś i w przyszłości praw człowieka i praw dziecka.

Uwagi do realizacji:

Warto na zajęcia przygotować brystol, kolorowe czasopisma, kredki, flamastry, klej i nożyczki, bo przybory te będą potrzebne do wykonania kolażu i plakatu.

Załącznik 1

Przeczytajcie tekst. Następnie wykonajcie poniższe zadania:

- Streść historię przytoczoną przez autorkę;
- Odpowiedz na pytanie, jak dorośli starali się ocalić dzieciństwo;
- Zinterpretuj symboliczne znaczenie słowa „kwiat”;
- Odpowiedz na pytanie, jakie prawa zostały zabrane bohaterom historii.

Załącznik 2

Przeczytajcie tekst. Po lekturze przygotujcie odpowiedzi na poniższe pytania:

- Jak zachowuje się Ryfka?
- Jak zachowują się świadkowie?
- Jaki los spotkał bliskich Ryfki?
- Jakie jest podobieństwo między Ryfką a Jezusem?
- Jakie prawa zostały złamane w historii Ryfki?

Załącznik 3

Przeczytajcie tekst. Następnie wykonajcie poniższe polecenia:

- Streść historię adresata wypowiedzi lirycznej;
- Zinterpretuj tytuł utworu;
- Oceń postawę tytułowych matek;
- Dokonaj bilansu zysków i strat ocalonego dziecka.

Załącznik 4

Przeczytajcie tekst. Wykonajcie zadania i przygotujcie odpowiedzi na pytania i polecenia:

- Czy dzieci rozumieją swój los?
- Podaj dwie możliwe interpretacje ciemności pojawiającej się w pierwszej strofie;
- W jaki sposób pokazana została śmierć dzieci?
- Jakie próby podejmowali chłopcy, by ocalić choć pozory normalnego dzieciństwa?
- Zinterpretuj symbol drzewa pojawiającego się w ostatnim fragmencie wiersza.